“Een daad van historische betekenis”

DE NEDERLANDSE TAALUNIE

REINIER SALVERDA

Op 9 september 1980 ondertekenden de Nederlandse staatssecretaris van Europese samenwerking, D.F. van der Mei, en de Belgische minister van Buitenlandse Zaken, Charles-Ferdinand Nothomb, een zwierige Waalse jonker die een Nederlands van geheel eigen makelij sprak, het Verdrag tussen het Koninkrijk België en het Koninkrijk der Nederlanden inzake de Nederlandse Taalunie.

Die ondertekening betekende de verwerkelijking van een droom die lang gedroomd was, vooral in het Zuiden. In de woorden van de Vlaams-Nederlandse werkgroep die het verdrag had voorbereid: “De werkgroep is ervan overtuigd dat de regeringen met het sluiten van het *Taalunieverdrag* een daad van historische betekenis zullen verrichten, aangezien daarmee de eenheid van de Nederlandse taal, die zo lang als gevolg van de staatkundige scheiding werd bedreigd, definitief tot stand kan worden gebracht.”
De verwachtingen waren hooggespannen. Artikel 2 van het verdrag luidde: “De Taalunie heeft tot doel de integratie van Nederland en de Nederlandse gemeenschap in België op het gebied van de Nederlandse taal en letteren in de ruimste zin.” Maar niet alleen binnen het Nederlandse taalgebied zouden activiteiten ondernomen worden, ook daarbuiten, zoals het voeren van een gemeenschappelijk beleid voor de Nederlandse taal en letteren in Europa, en de gemeenschappelijke bevordering van de studie van de Nederlandse taal en letteren in het buitenland.

Bij de realisering van deze ambities werd een belangrijke rol toebedeeld aan het maatschappelijk middenveld: de uitgeverijen, de universiteiten, de scholen en tal van organisaties uit Vlaanderen en Nederland, die als eerste inhoud moesten geven aan de samenwerking op taal- en cultureel gebied. Voor die samenwerking zou de Taalunie dan het institutionele en wettelijke kader bieden.

In Europees perspectief was dit wel heel iets anders dan de cultuurpolitiek van Frankrijk, waar de taal als staatszaak is vastgelegd in de grondwet en bevorderd wordt door prestigieuze instituties als de *Académie Française* en de *Haut Conseil de la Francophonie*; en ook totaal anders dan het democratische *free for all* van de Angelsaksische wereld, waar de spelling pragmatisch aan de grote woordenboeken- uitgevers wordt overgelaten.

Dat de Taalunie zo’n geheel eigen, Lagelands karakter heeft, wil overigens niet zeggen dat iedereen daar in ons taalgebied nu hetzelfde over denkt. Eerder integendeel. Een schrijver als Benno Barnard had, zoals hij in januari 2008 in *NRC Handelsblad* liet weten, liever naar Frans model een *Académie Néerlandaise* gewild van de beste auteurs, die het Nederlands moeten bewaken en verdedigen tegen de verloedering. Maar de neerlandofonie heeft nu eenmaal niet het symbolische kapitaal van de francofonie, en een derge-

lijk elitair project spreekt slechts weinigen aan. Anderen, zoals toenmalig Vlaams minister van Cultuur Bert Anciaux, pleitten in 2008 juist voor een veel democratischer aanpak van taalzorg en taalbeleid.

INTEGRATIE OF SAMENWERKING?

Het interessante is dat dergelijke tegenstellingen er vanaf het begin geweest zijn. Het mag dus eigenlijk wel een wonder heten dat de Taalunie er in 1980 gekomen is. Op het moment immers dat na veel vijven en zessen uiteindelijk het verdrag getekend werd, waren de doelstellingen misschien al vermetel geworden.

In de dagelijkse praktijk blijken Nederland en België/Vlaanderen op taalgebied namelijk vaak zeer verschillend te denken en te opereren. Een leerzaam voorbeeld is de gang van zaken rond het Verdrag van Rome in 1956, toen het Nederlands één van de officiële talen van de Europese Unie werd. Dat dit zo is — en dat dus alle Nederlandstaligen in Europa vandaag de dag recht hebben op hun eigen taal — hebben we te danken aan de toenmalige Belgische minister van Buitenlandse Zaken, Paul-Henri Spaak, die het opnam voor het Nederlands. Zijn Nederlandse collega Joseph Luns had die toen al ingeleverd voor het Frans en het Engels als enige officiële talen van de Europese Unie.

Dergelijke Vlaams-Nederlandse verschillen komen vaker voor. In 1980 publiceerde Johan Fleerackers, één van de Vlaamse architecten van het Taalunieverdrag, net na de ondertekening een opmerkelijke bijdrage in *Ons Erfdeel*: *De Nederlandse Taalunie: een verantwoording*. Hooggestemd klinkt het daarin dat de Taalunie niet alleen "het taalkundige gemenebest van de Lage Landen" herstelt, maar dat ze ook en vooral "één van de meest fundamentele doelstellingen van de Vlaamse Beweging [realiseert], namelijk het herstel van de in 1830 verloren gegane eenheid van politiek beleid m.b.t. de Nederlandse taal in Noord en Zuid". Fleerackers ziet het Verdrag dan ook als het resultaat van "een heel lang proces van toenadering", dat hij laat beginnen met het Nederlands Congres van 1849 in de aula van de Gentse universiteit, waar het besluit genomen werd om één gezamenlijk "Nederlands Woordenboek" samen te stellen. Dat de Taalunie er nu is als een product van twee overheden was dus niet in de eerste plaats te danken aan de beide staten: "De Taalunie is van de staten 'afgedwongen'. En de lof daarvoor komt de burgers van Noord en Zuid — van J.F. Willems via P. Geyl tot de culturele werkers van vandaag — toe [...]".

Enkele leden van de Nederlands-Vlaamse werkgroep die het "Ontwerp voor een Nederlandse Taalunie" heeft opgesteld in 1976. Van links naar rechts: dr. L. Delanghe, mr. R Hotke, mr. J. Fleerackers, prof. dr. G. Stuiveling, dr. A.W. Willemsen, prof. dr. A. Vandenbunder, drs. J.M. van der Horst, dr. W. Debrock, dr. E Haas, drs. L.J.M. van de Laar.

Fleerackers is echter geen irredentist, want hij verankert in dezelfde tekst het Taalunieverdrag in de Nederlandse én de Belgische staat, in een echte *raison d'état*.

Scherp laat hij zien dat de kersverse Taalunie een primeur is en een unicum: soevereine staten dragen hier hun beslissingsbevoegdheid over aan een afzonderlijk internationaal verdragsorgaan. Tege-

lijk weet de jurist en *civil servant* die Fleerackers was ook dat "elk administratief orgaan gevaar loopt in bureaucratie te vervallen". Als antidotum hoopt hij daarom op de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren, een adviesorgaan van de Taalunie: "Deze Raad blijft het levend geweten van de Unie: blijkt de Raad zonder inspiratie dan valt ook de Taalunie in puin. Niet het Comité van Ministers noch de raadgevende parlementaire commissie zal die inbreng van de Raad kunnen vervangen." Dat schreef Fleerackers in 1980. Het is een fundamenteel artikel, dat zelf een herinnering lijkt aan een vervlogen werkelijkheid.

Een paar jaar later, bij de opening van de Algemene Conferentie van de Nederlandse Taal en Letteren op 24 oktober 1985, werd hierop ingegaan door de Nederlandse historicus E.H. Kossmann. Met de hem typerende voorzichtige duidelijkheid merkte hij op dat het weinig zin had om — zoals de historicus Pieter Geyl had gedaan — de geschiedenis van de Lage Landen te interpreteren als de geschiedenis van een breuk tussen Noord en Zuid. De Taalunie moest niet terugkijken naar een mislukt verleden, stelde hij, maar juist proberen een nieuwe situatie te scheppen. De tijd van de "lyrische extasen" en de "romantische taalliefde" was voorbij. Met dezelfde scepsis bezag Kossmann ook de doelstelling van de integratie van de Vlaamse en Nederlandse cultuur: "In elkaar opgaan, zich met elkaar tot één Vlaams-Nederlandse cultuur vermengen, dat is natuurlijk niet iets wat per verdrag kan worden geregeld en er is juist op het ogenblik dat Vlaanderen zich tot zo'n zelfbewustheid heeft ontwikkeld weinig reden te veronderstellen dat dit in de naaste toekomst verwerkelijkbaar zou zijn."

Uit de aparte maatschappelijke en staatkundige ontwikkeling van Vlaanderen en Nederland is de integratiedroom niet ongeschonden tevoorschijn gekomen. In België werd vanaf de grondwetswijziging van 1970 het gehele staatsgebouw ingrijpend vertimmerd, waarbij wat eerst de "Nederlandse" gemeenschap in België was, stap voor stap werd omgezet in de autonome en zelfbewuste "Vlaamse" gemeenschap met een eigen parlement en regering. Maar toen omgekeerd de Nederlandse minister van Cultuur Hedy d'Ancona in 1991 op het Algemeen Nederlands Congres in Brussel opmerkte dat Vlaanderen en Nederland weliswaar dezelfde taal deelden maar niet dezelfde cultuur, was de verontwaardiging in Vlaanderen opeens groot. Het zou echter de laatste opflakkering zijn van de integratiedroom. De mantra van de "integratie" werd in de jaren negentig haast stilzwijgend vervangen door het veel lossere parool van "samenwerking".

VAN DROOM NAAR WERKELIJKHEID

De Taalunie was er dan wel in 1980, maar het Verdrag in beide landen moest nog worden geratificeerd. In 1983 diende de eerste algemeen secretaris, de Nederlander Bernard de Hoog, toe te geven dat er nog geen algemeen secretariaat was. Zijn opvolger, de Vlaming Oscar De Wandel, bekende drie jaar later dat het algemeen secretariaat uiteindelijk pas in maart 1985 volledig was samengesteld. Ondanks deze aanloopmoeilijkheden was er in die jaren toch vrij veel mogelijk, als het maar binnen de grenzen van het budget viel.

Pas vanaf 1992 kwam de Taalunie op kruissnelheid met de nieuwe algemeen secretaris Greetje van den Bergh. Het bureau ging professioneler en doelgerichter werken, met jaarlijkse actieplannen die pasten binnen een meerjarenbeleidsplan. Er kwam meer sturing en de goedgekeurde projecten werden volgens strakke richtlijnen aangevraagd en achteraf beoordeeld op resultaten. En er werd goed geluisterd naar het veld. Voor de extramurale neerlandistiek kwam er het Expertisecentrum Nederlands als Vreemde Taal aan de Universiteit van Amsterdam en het experiment met "Cultuur buiten de muur", waarbij aan

TAALPEIL

De Nederlandse taal

feiten, cijfers en meningen

Taalonderzoek in Nederland, Vlaanderen en Suriname

Hoe trots zijn wij op het Nederlands?

Het Nederlandse taalgebied

Eerste editie van *Taalpeil*, een krant vol "cijfers, feiten en meningen" die de Nederlandse Taalunie sinds 2005 jaarlijks uitgeeft. In deze eerste editie stonden taalgebruik en taalbeleving centraal. Daarna volgden afleveringen over lezen (2006) onderwijs (2007) en burger-taal-overheid (2008).

cultuurspreiding werd gedaan via extramurale vakgroepen neerlandistiek. Tevens besloot men in deze periode, toen de *Algemene Nederlandse Spraakkunst* en de spelling waren geregeld, een grootschalige Nederlandse literatuurgeschiedenis te financieren, die geschreven zou worden door de beste academici uit het hele taalgebied. De eerste delen zijn inmiddels verschenen en de afronding wordt verwacht in 2010.

Onder het daaropvolgende, "rechtlijnige, soms wat dirigistische bewind" van algemeen secretaris Koen Jaspaert (1998-2004) — de woorden zijn van Jan W. de Vries — vierde de Taalunie haar twintigjarig bestaan. De Vries evalueerde in 2000 wel en wee van twee decennia Taalunie in *Ons Erfdeel*. Van hem komen ook bovenstaande zinnen over wat mogelijk was binnen het budget in de late jaren tachtig, en over de sturing en strakke richtlijnen in de jaren negentig. Over dat laatste concludeert hij: "Het algemeen secretariaat kreeg daardoor bureaucratische trekken."

De Vries wijst ook op het keerpunt dat de Conferentie Taalbeleid en Taalvariatie betekende bij de viering van het twintigjarig bestaan (Gent, 3-4 mei 2000). Tijdens deze conferentie — die was belegd om aandacht te vragen voor de grote uitdagingen waar ons taalgebied mee te maken heeft door globalisering, migratie en Europese eenwording — nam Jaspaert afscheid van wat hij noemde de "monumentenzorg" en deelde mee dat het beleid voortaan meer gericht zou zijn op de taalgebruikers en de consumenten van literatuur: hij opteerde, zeg maar, voor een instrumenteel beleid. De Vries schrijft: "Zij die pal stonden voor de gemeenschappelijke standaardtaal als ideaal (en de eenheid van de Nederlandse letteren), de monumentenbehoeders, konden alleen enig weerwerk tijdens de discussies leveren."

Sinds 2004 heeft de Taalunie, nu onder leiding van Linde van den Bosch, zich ontwikkeld tot een taalprojectenbureau, dat, blijkens het meerjarenbeleidsplan 2008-2012, *Nederlands zonder drempels*, namens de beide overheden en samen met een netwerk van andere organisaties op allerlei gebieden degelijk en belangrijk onderhouds- en ondersteuningswerk verricht voor het Nederlands — van spellingregulering tot het maken van woordenboeken, van Nederlands als vreemde taal aan buitenlandse universiteiten tot taaltechnologie en e-grammatica, en van literatuurgeschiedenis tot het bevorderen van taalvaardigheid in het onderwijs. Daarbij houdt zij via haar website, publicaties en geregelde *Taalpeil*-enquêtes ook steeds de vinger aan de pols van de taal.

De Nederlandse Taalunie draagt echter ook, zoals alle instellingen, het gewicht van de bureaucratie. Ze zit gevangen in haar mandaat: het algemeen secretariaat is een voorbereidend en uitvoerend orgaan, gekneld tussen een oppermachtig Comité van (vier) Ministers dat beleidsbepalend is, een controlerende Interparlementaire Commissie en een adviserende Raad. De Taalunie bezet ook al lang niet meer alleen het veld. Sinds 1965 bestond al het Nederlandse Fonds voor de Letteren, sinds 1990 is er in Nederland ook het Nederlands Literair Productie- en Vertalingenfonds, in 1999 is in Vlaanderen het Vlaams Fonds voor de Letteren opgericht en in 1995 zag de Commissie Cultureel Verdrag Vlaan-

deren-Nederland het licht. De Taalunie gaat dus al lang niet meer in haar eentje over zoiets wijds en verhevens als de "integratie" op het gebied van "taal en letteren" uit artikel 2 van het Verdrag.

Aldus is deze geschiedenis een doorgaande oefening in bescheidenheid, realisme en professionalisering geworden. Overzien we het geheel, dan heeft de Taalunie goed werk geleverd met de grote standaardiseringsinstrumenten waarmee het Nederlands wordt ondersteund — de spelling, het woordenboek en de grammatica. Er is tegenwoordig eenheid van spelling in het hele Nederlandse taalgebied, al is er ook wel eenheid van ergernis over de jongste spellinghervormingen. En de Raad komt inderdaad geregeld met zinvolle initiatieven. Zo heeft zij in april 2009 een advies uitgebracht over sterkere samenwerking tussen intra- en extramurale neerlandici. Dit is niet onbelangrijk in een wereld waar buiten de Lage Landen aan meer dan tweehonderd universiteiten, verspreid over ruim veertig landen, in totaal zo'n tienduizend mensen Nederlands studeren. Hun docenten zijn verenigd in de actieve Internationale Vereniging voor Neerlandistiek, en er lopen tegenwoordig alleen al aan Duitse universiteiten meer studenten Nederlands rond dan in Nederland.

Met zijn bijna tweeëntwintig miljoen moedertaalsprekers staat het Nederlands in de top veertig van de zesduizend talen die de wereld rijk is. In het wereldtalenstelsel van Abram de Swaan komt het Nederlands zelfs op de twaalfde plaats, en volgens recente berichten uit Frankrijk stijgt zij naar de zesde plaats in de top-88 van belangrijke talen. Het Nederlands heeft niet alleen een officiële status in Nederland, België en de Europese Unie, maar sinds mei 2008 is zij ook — naast Engels, Spaans en Portugees — als vierde officiële werktaal aangenomen door de Unie van Zuid-Amerikaanse Naties (UNASUR).

Minstens zo belangrijk is de sociale en culturele waarde die het Nederlands vertegenwoordigt. Zonder taal geen sociale cohesie en geen intermenselijk verkeer. Zonder taal geen verhalen, geen verbeelding en geen herinneringen. En zonder taal ook geen toegang tot welke *lieux de mémoire* dan ook. Die elementaire waarde van het Nederlands — als levend cultureel erfgoed, als het cement van onze samenleving, als draagster van onze gezamenlijke kennis en ervaringen, als de onmisbare sleutel die toegang geeft tot ons verleden, en als verkeersinstrument in onze hoogontwikkelde maatschappij en economie — is één van de belangrijkste argumenten waarom de Taalunie onmiddellijk zou moeten worden opgericht zo zij er al niet was.

Immers, geen enkele taal is ooit vanzelfsprekend. Talen staan tegenover elkaar in machtsverhoudingen. Die macht wordt bepaald door het aantal sprekers, maar ook door status, prestige, economische én culturele dominantie. Zo heeft het Nederlands in België lang moeten opboksen tegen het cultureel dominante Frans, voordat het zijn rechtmatige positie kon innemen als taal van de meerderheid van de Belgen. Intussen is ook bij de Franstaligen het besef gegroeid dat het Frans geen wereldtaal meer is. Zij hebben het wereldwijde netwerk van de francofonie ingezet om hun taal te verdedigen, en zweren niet toevallig bij een concept als "*exception culturelle*".

Ook voor het Nederlands zijn dergelijke inspanningen nodig. Maar in de publieke opinie leeft de Nederlandse Taalunie nog altijd te weinig. Toch doet de Taalunie veel. Ze werkt aan haar "zichtbaarheid" sinds ze van een evaluatiecommissie die raad kreeg, maar ze vervalt dan soms meteen weer in territoriumdrift. En de pers komt nog altijd vooral op haar af bij incidenten. Zo draagt de Taalunie helaas het odium, vooral in Nederland, van de spellinghervorming, een doos van Pandora die zij moest openen en proberen te beheersen. Quod non.

MIDDELPUNTVLIEDEND EN MIDDELPUNTZOEKEND

Binnen het Nederlandse taalgebied ontwikkelt de taal zich in Noord en Zuid vanuit meer dan één enkel centrum, en de dynamiek van de Nederlandse taalgemeenschap wordt bepaald door een samenspel van middelpuntvliedende en middelpuntzoekende tendensen.

Van centrale betekenis is de eenheid van taal en spelling. In het hele Nederlandse taalgebied — van Noord-Groningen tot West-Vlaanderen — kan men min of meer terecht met één en dezelfde algemene Nederlandse verkeerstaal. En in 2004 is er één enkele, algemene en gezamenlijke Nederlandse Bijbelvertaling gekomen voor de Lage Landen als geheel, waar niet alleen katholieken en protestanten, maar ook Vlamingen en Nederlanders zich in kunnen vinden. Door deze eenheid van taal worden Nederlanders en Vlamingen op een veel dieper niveau met elkaar verbonden dan vaak wordt beseft — alleen al omdat men zijn oren nooit kan afsluiten voor de taal die men met anderen deelt.

Daar staat tegenover dat er ook flink wat middelpuntvliedende krachten werkzaam zijn in het Nederlandse taalgebied. Vlaanderen en Nederland hebben het grootste deel van hun moderne geschiedenis niet met elkaar gedeeld, zoals duidelijk wordt uit de aparte taalgeschiedenissen van het Algemeen Beschaafd Nederlands door Nicoline van der Sijs en van het "Vlaams" door Roland Willemyns. Dit verschil klinkt ook door in de woordenschat — naast de *Van Dale* bestaan er nog een apart Zuid-Nederlands en zelfs een Vlaams-Nederlands woordenboek. Verscheidenheid te over dus, want naast de standaardtaal bestaat er binnen ons taalgebied nog grote dialectvariatie in uitspraak, woordkeus en zinsbouw. Bij regionale varianten zoals "Schoon Vlaams" tegenover Poldernederlands worden Nederlandse en de Vlaamse tv-series over en weer geregeld van ondertiteling voorzien. Waarom de Taalunie deze wederzijdse ondertiteling — door Dorian van der Brempt, de directeur van het Vlaams-Nederlands Huis deBuren in Brussel, vlijmscherp "ondertutteling" genoemd — niet bestrijdt, is voor anderen dan weer onbegrijpelijk.

Het Nederlands verbindt Vlamingen en Nederlanders dus niet alleen met elkaar, maar geeft hun ook de mogelijkheid om zich in allerlei nuances en gradaties van elkaar te onderscheiden. Soms lijken de Nederlandstaligen in Noord en Zuid bijna van elkaar gescheiden te worden door dezelfde taal: vele Vlamingen zijn zo gevoelig voor taal dat ze er vaak verkrampt door raken. Voor vele Nederlanders is Nederlands dan weer zo evident dat men er maar onverschillig mee omspringt. In Vlaanderen lijkt men steeds meer op weg naar een eigen variant van het Nederlands, een neveneffect van een geslaagde emancipatie en een gegroeid zelfbewustzijn.

De Taalunie zou in dit krachtenveld met respect voor verscheidenheid en variatie juist de eenheid onnadrukkelijk moeten blijven uitdragen. Zelf zal ze dat, met een eufemisme dat de angst voor regulering weergeeft, wellicht "normvormend" noemen, eerder dan "normstellend". Dit mag wel wat krachtiger aangezet worden. Natuurlijk zet de Taalunie in op variatie en op taal als instrument van de gebruiker, maar is het Nederlands tegelijk niet ook een groots en duurzaam gemeenschappelijk monument dat ieders zorg verdient?

OVEREIND IN BABEL

Binnen het Nederlandse taalgebied bestaan nog allerlei andere verschillen en tegenstellingen — politiek, constitutioneel, mentaal, sociaal en cultureel — waar de Taalunie tussendoor moet zien te laveren - tussen enerzijds Vlaanderen en België, waar het Nederlands in de grondwet is vastgelegd, en anderzijds Nederland, waar dat maar niet wil lukken; tussen Nederland, waar in 1996 het *Europees Handvest voor regionale en minderheidstalen* is geratificeerd, tegenover Vlaanderen, waar men vanwege de in Vlaanderen wonende Franstaligen dat liever niet doet; en tussen het Zuiden, waar het Nederlands na anderhalve eeuw succesvolle en vreedzame democratische taalstrijd zijn positie heeft veroverd maar waar de gevoeligheid voor taalkwesties veel groter is, en het Noorden.

Verder is er in het taalbeleid van beide landen van alles gaande waar de Taalunie niet direct bij betrokken is. Want al heeft zij bij haar twintigjarige bestaan in 2000 dan aandacht gevraagd voor de grote uitdagingen van globalisering, migratie en Europese eenwording, sinds de recentste evaluatie moet de Taalunie zich beperken tot haar vastgestelde verdragstaken op het gebied van taal en spelling, lezen en literatuur, taalpromotie en buitengaatse neerlandistiek. Op het gebied van het taalonderwijs en de positie van het Nederlands in Europa mag zij alleen aanvullend actief zijn, naast het eigen beleid dat in elk van beide landen gevoerd wordt. Bij belangrijke vraagstukken, zoals het Nederlands in de grondwet, het Nederlands als inburgeringsverplichting, of de toenemende verengelsing van het hoger onderwijs, komt zij er nauwelijks aan te pas. Want daarover wordt beslist in Haagse en Brusselse kantoren. Maar velen die bezorgd zijn om de verengelsing van het hoger onderwijs en de publieke ruimte, verwachten van de Nederlandse Taalunie een krachtiger standpunt.

Ook over de veeltaligheid die tegenwoordig een alledaagse werkelijkheid is in zowel de Vlaamse als de Nederlandse samenleving, heeft de Taalunie zich nog geen mening gevormd. Door globalisering komt het Engels de Lage Landen binnen; door de Europese eenwording buurtalen als Frans, Duits, Spaans, Italiaans en Pools; door arbeidsmigratie immigrantentalen als Chinees, Arabisch, Turks en Berbers; door dekolonisatie Caraïbische talen als Papiaments en Sranan Tongo en Afrikaanse talen als Swahili en Lingala; door decentralisatie komen tegelijk ook de autochtone regionale minderheidstalen op, zoals Limburgs en Nedersaksisch; en dan is het Fries nog erkend als tweede officiële rijkstaal in Nederland. Al die talen doen in de Lage Landen mee, naast het Nederlands. Elk van die talen brengt een hele wereld, een eigen cultuur en eigen manieren van leven met zich mee, en dat alles zal ongetwijfeld — net als bij eerdere grote migraties — gevolgen hebben, taalkundig, sociaalcultureel en politiek, voor de verdere ontwikkeling van het Nederlands.

De cruciale vraag die de Nederlandse Taalunie zich in dit verband moet stellen, is hoe een goed taalbeleid voor de eenentwintigste eeuw eruit zou moeten zien, welke taalverkeersregels daarbij nodig zijn, en hoe de verschillende relevante beleidsprincipes — het personele, het territoriale, het communicatief-functionele en het algemeen-maatschappelijke — doeltreffend op elkaar afgestemd kunnen worden.

Hoe overeind te blijven in Babel? Dat is de vraag waar het op aankomt. Zowel in Vlaanderen als in Nederland staan we voor een complexe taalsituatie die niet goed geregeld is, evenmin trouwens als in de rest van Europa. Dat doet echter niets af aan het feit dat de Lage Landen laten zien hoe men in Noord-West-Europa op vreedzame, praktische en democratische wijze, met inzet van tolerante tradities en cultuurbewuste bewegingen, kan leren omgaan met situaties van meertaligheid.

ENVOI

"De Taalunie heeft slechts zin in zoverre de Nederlandssprekende er in zijn dagelijks bestaan iets aan zal hebben", klonk het aan het eind van het hooggestemde stuk uit 1980 van Fleerackers. Drie decennia later is de zinsvraag nog altijd dezelfde. Maar in zijn al aangehaalde lezing uit 1985 zei E.H. Kossmann: "Eenheid groeit niet; eenheid wordt gemaakt". Gelukkig dus dat de Taalunie er is, want vandaag zou ze wellicht niet meer opgericht worden.

LITERATUUR

J. De Caluwe et al. (red.), *Taalvariatie en taalbeleid: bijdragen aan het taalbeleid in Nederland en Vlaanderen*, Garant, Antwerpen/Apeldoorn, 2002.

J. Fleerackers, "De Nederlandse Taalunie: een verantwoording", in: *Ons Erfdeel*, jg. 23 (1980), nr. 4, pp. 485-499.

E.H. Kossmann, "De Taalunie en de viering van onze onenigheden", in: *Ons Erfdeel*, jg. 29 (1986), nr. 1, pp. 11-18.

Nederlands zonder drempels. Meerjarenbeleidsplan 2008-2012, Nederlandse Taalunie, Den Haag, 2008.(Ook te raadplegen via http://taalunieversum.org/taalunie/meerjarenbeleidsplan0812.pdf)

R. Salverda, "Meer talen, meer toekomst. De smalle marges van de Nederlandse taalpolitiek", *Onze Taal*, jg. 77 (februari/maart 2008), pp. 59-61.

N. van der Sijs, *Taal als mensenwerk. Het ontstaan van het ABN.* Sdu, Den Haag, 2004.

A. de Swaan, *Woorden van de wereld. Het mondiale talenstelsel*, Prometheus, Amsterdam, 2002.

R. Willemyns & W. Daniëls, *Het verhaal van het Vlaams. De geschiedenis van het Nederlands in de Zuidelijke Nederlanden*, Standaard Uitgeverij, Antwerpen / Het Spectrum, Utrecht, 2003.

J. W. de Vries, "Monument of instrument. Wel en wee van twintig jaar Taalunie", in: *Ons Erfdeel*, jg. 43 (2000), nr.4, pp. 497-502.